



# Stichting Koopvaardijpersoneel 1940 - 1945

## Onderzoek naar Koopvaardij WW2 opvarenden en -schepen

*“na 80 jaar een ereschuld ingelost”*

4 november 2022

### **Waarom een onderzoek?**

Algemeen wordt erkend dat de inzet van Nederlandse koopvaardij schepen en hun bemanningen van grote invloed is geweest op het uiteindelijk succesvolle verloop van de Tweede Wereldoorlog. Over die inzet van de Nederlandse Koopvaardij is veel te vinden in talrijke archieven, studies en publicaties.

Maar, inmiddels tachtig jaar later, ontbreekt nog altijd een betrouwbaar overzicht van de offers die daarvoor werden gebracht. Wie waren die opvarenden, welke (soms zeer traumatische) gebeurtenissen maakten ze mee en welke schepen waren daarbij betrokken? Dat beeld is niet alleen onvolledig, het is tot op heden zelfs nog niet eens duidelijk hoeveel koopvaardij slachtoffers er precies zijn gevallen, waar dat gebeurde en onder welke omstandigheden het hoogste offer werd gebracht<sup>1</sup>.

### **Waarom is dit onderzoek belangrijk voor onze Stichting?**

Stichting Koopvaardijpersoneel 1940-1945 is opgericht door Veteranen van de Nederlandse Koopvaardij. Ze wordt door de Nationaal Comité 4 en 5 mei en het Veteranen Platform erkend als de enige officiële vertegenwoordiger van de Nederlandse Koopvaardij in de Tweede Wereldoorlog.

Die erkenning is niet vrijblijvend, het schept verplichtingen. Het zorgde bij het Bestuur voor een sterk gevoelde wens om het bovengenoemde hiaat in onze nationale kennis zo gedegen mogelijk te onderzoeken, zodat we aan zowel de Koopvaardij slachtoffers als de overlevenden op de juiste wijze eer kunnen betuigen tijdens herdenkingen. Ook kan het voor nabestaanden duidelijkheid geven over hetgeen er in de oorlog is gebeurd.

### **Wat hebben we gedaan?**

In het jaar 2006 is een grootschalig onderzoek begonnen naar de opvarenden, slachtoffers, schepen, belangrijke gebeurtenissen en uitgereikte dapperheidsonderscheidingen van de Nederlandse Koopvaardij tijdens de Tweede Wereldoorlog. In die zestien jaar is onderzoek gedaan in tal van archieven, publicaties en collecties, zoals het Nationaal Archief, de Oorlogsgravenstichting, het Nederlands Instituut voor Militaire Historie, de Stadsarchieven van Rotterdam en Amsterdam, het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie, Stichting Maritiem Historische Databank, monumenten, boeken en websites.

Het onderzoek in de bovenstaande archieven, collecties en publicaties zal naar verwachting in februari 2023 worden afgerond.

---

<sup>1</sup> Ter illustratie, nog voordat Nederland officieel bij de oorlog betrokken raakte op 10 mei 1940, waren er al talrijke Nederlandse schepen slachtoffer geworden van direct oorlogsgeweld en kwamen vele zeelieden daarbij om.



# Stichting Koopvaardijpersoneel 1940 - 1945

## *Wat willen we bereiken?*

Het is de ambitie van de Stichting om het resultaat van het onderzoek vrijelijk beschikbaar te maken voor iedereen die hier interesse in heeft. Daartoe worden op dit moment een databank en website ontwikkeld, waarin alle onderzoeksresultaten beschikbaar komen.

Onze intentie is om de website op 4 mei 2023 te lanceren tijdens de herdenking bij DE BOEG, het Nationale Monument van de Koopvaardij in Rotterdam.

Nadere details over dit streven volgen in de komende maanden.

## *Waarom informeren we u hierover?*

U bent een Koopvaardij veteraan of een nabestaande van een veteraan. Of u vertegenwoordigt een organisatie die nauw betrokken is bij onze veteranen. Uw organisatie heeft goede banden met de Nederlandse Koopvaardij, toen en nu. En u draagt de Koopvaardij een warm hart toe. Of een combinatie hiervan!

Onze Stichting stelt er daarom grote prijs op om u zo goed mogelijk te informeren over de voortgang van het onderzoek, te beginnen op 4 november 2022. Dat is zes maanden voor de herdenking op 4 mei 2023.

## *Wat gaan we u vertellen?*

Vanaf 4 november zal er maandelijks per email een update aan U worden verstuurd. Daarin zullen de beschikbare wetenswaardigheden over de herdenking op 4 mei 2023 worden gedeeld. Tevens laten we u zien wat de tussentijdse resultaten van het onderzoek zijn.

Mocht u geen prijs stellen op deze update, of juist van mening zijn dat andere personen/organisaties ook op de hoogte zouden moeten worden gebracht, stuur ons dan een bericht op [info@koopvaardijpersoneel40-45.nl](mailto:info@koopvaardijpersoneel40-45.nl) en wij voeren de wijziging direct door in ons adressenbestand.

Op pagina drie treft u een overzicht aan van de stand van zaken van het onderzoek op 4 november. Een toelichting op de cijfers en een uitgebreider bronnenoverzicht is te vinden op pagina vier.

De volgende update staat gepland op 4 december 2022.



# Stichting Koopvaardijpersoneel 1940 - 1945

DATUM stand van zaken	4 november 2022
<b>SCHEPEN</b>	
Grote Handelsvaart (grote intercontinentale vracht-, passagiers- en tankschepen)	696
Kleine Handelsvaart (kleinere kustvaart schepen en sleepboten)	412
<b>Totaal aantal schepen</b>	<b>1.108</b>
<b>OPVARENDEN naar geboorteland (inclusief slachtoffers)<sup>2</sup></b>	
Nederland	12.020
Suriname	326
Antilliaanse eilanden	723
Nederlands Oost Indië	1.819
Buitenland (alleen slachtoffers <sup>3</sup> )	1.451
<b>Totaal aantal opvarenden</b>	<b>16.339</b>
<b>SLACHTOFFERS naar nationaliteit</b>	
Koninkrijk der Nederlanden	2.672
Buitenlandse slachtoffers, onderverdeeld in:	1.451
China	519
Groot Brittannië	241
India	474
Portugal (met name Portugees Goa)	122
Andere nationaliteiten	95
<b>Totaal aantal slachtoffers</b>	<b>4.123</b>
<b>DEELGROEPEN (uit het totale aantal opvarenden)</b>	
Vrouwen	60
Lid Verzet	18
Engelandvaarders	167
Krijgsgevangenen	1.063
<b>DAPPERHEIDSONDERSCHIEDINGEN</b>	
Nederlandse onderscheidingen, onderverdeeld in:	744
Ridder Militaire Willems Orde 4 <sup>e</sup> klasse	6
Bronzen Leeuw	64
Bronzen Kruis	196
Kruis van Verdienste	454
Koninklijke Vermelding bij Dagorder (voor schepen)	6
Andere	18
Buitenlandse onderscheidingen	115
<b>Totaal aantal onderscheidingen</b>	<b>859</b>

<sup>2</sup> De aantallen laten treffend zien hoe groot en belangrijk de bijdrage was van opvarenden uit Suriname, de Antilliaanse eilanden en Nederlands Oost Indië, afgezet tegen de bevolkingsgrootte in die tijd.

<sup>3</sup> In het onderzoek is gekeken naar opvarenden met een Nederlandse nationaliteit, zowel overlevenden als slachtoffers, aangevuld met buitenlandse slachtoffers. De buitenlandse overlevende opvarenden zijn zo goed mogelijk gedocumenteerd in bemanningslijsten, maar de informatie is onvolledig en aantallen zijn daardoor onzeker.



# Stichting Koopvaardijpersoneel 1940 - 1945

## Schepen

Er is onderzoek gedaan naar belangrijke gebeurtenissen tijdens de oorlog en opvarenden die op enig moment aan boord geplaatst waren.

Er wordt nog onderzoek gedaan naar de categorie schepen die op 15 mei 1940 in Duitse handen vielen, waardoor het aantal schepen nog zal toenemen.

## Opvarenden

De groep opvarenden neemt iedere maand nog significant toe. Dit komt omdat de primaire koopvaardij collectie LOCK met ruim 17.000 stamkaarten sinds begin 2022 online beschikbaar is gekomen via [www.oorlogsbronnen.nl](http://www.oorlogsbronnen.nl) Elke maand worden nu enige duizenden stamkaarten bestudeerd en op onderlinge samenhang bekeken. Ook andere collecties zijn in toenemende mate online toegankelijk, waardoor het onderzoek deels vanuit huis - en dus sneller - kan worden uitgevoerd.

Bij opvarenden is gezocht naar de juiste voor- en achternamen, geboortedata, plaatsingen op schepen, onderscheidingen en details overlijden (indien van toepassing).

## Definitie Oorlogsslachtoffer Koopvaardij

De Stichting hanteert de volgende criteria voor een oorlogsslachtoffer van de Koopvaardij. Een slachtoffer is een persoon die op het moment van zijn/haar overlijden:

- de Nederlandse nationaliteit bezit, of is geboren in de gebieden die tijdens de Tweede Wereldoorlog onderdeel uitmaakten van het Koninkrijk der Nederlanden en is erkend als Nederlands onderdaan, of een andere nationaliteit dan de Nederlandse bezit, maar als opvarende aan boord was van een koopvaardij schip dat in het Koninkrijk der Nederlanden is geregistreerd;
- is overleden tussen 1 september 1939 (het begin van de Tweede Wereldoorlog) en 2 maart 1946 (de dag dat de vaarplicht voor de Nederlandse koopvaardij werd afgeschaft);
- is opgeleid tot zeevarende om commerciële zeevaartactiviteiten te ondersteunen. Onder zeevaartactiviteiten is niet begrepen de Zeevisserij of het Loodswezen;
- in dienst van een Nederlandse of buitenlandse organisatie is ingezet aan Geallieerde zijde tijdens de oorlog;
- is omgekomen door direct of indirect oorlogsgeweld, of de gevolgen daarvan.

## Bronnenmateriaal

**Nationaal Archief (NA):** 2.06.084 Netherlands Shipping and Trading Committee (NSTC), 2.10.50.03 SAIP Japanese Interneringskaarten, 2.12.30 Ministerie van Marine Handelsbescherming, 2.16.31 Raad voor de Scheepvaart Londen, 2.16.32 Oorlogsonderscheidingen Koopvaardij, 2.16.40 Inspecteur Scheepvaart Londen, 2.16.54 Nalatenschappen zeelieden, 2.16.58 Raad voor de Scheepvaart, 2.19.255.01 Persoonsdossiers OGS, 2.19.275/2.19.281/2.19.316 Rode Kruis Nederlands Oost Indië, e.a.

**Oorlogsgravenstichting (OGS):** slachtoffer register.

**Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH):** 159 Londense Collectie Koopvaardij (LOCK) met scheepsbewegingen, bemanningslijsten en stamkaarten opvarenden, deels gedigitaliseerd en online toegankelijk bij NIMH en via [www.oorlogsbronnen.nl](http://www.oorlogsbronnen.nl)

**Stadsarchief Rotterdam en Amsterdam:** archieven van rederijen, deels online beschikbaar.

**Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (NIOD<sup>4</sup>):** studies, getuigenverklaringen e.a.

**Stichting Maritiem Historische Databank:** website en databank.

**Monumenten:** van organisaties in binnen- en buitenland.

**Websites:** belangenorganisaties, rederijen, reünisten verenigingen, e.a.

**Publicaties:** boeken en artikelen over de Tweede Wereldoorlog, geschreven door veteranen, onderzoekers, historici e.a.

---

<sup>4</sup> Tegenwoordig het Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies.